

MEMO van college aan de raad

datum : 22 maart 2011 (binnen gekomen bij de griffie op 29 maart 2011)
aan : Gemeenteraad
van : College
onderwerp : Ontwikkelingen Openbare Bibliotheek Bergen
Portefeuillehouder: Janina Luttik-Swart
Inlichtingen bij : Ingrid van Veldhuizen

Aanleiding

De memo wordt opgesteld op initiatief van het college als onderdeel van de actieve informatieplicht

Kernboodschap

Het college wil informatie verschaffen over de toekomst van het bibliotheekbeleid.

De begrotingen van de bibliotheek laten vanaf 2008 groeiende tekorten zien. Deze tekorten worden veroorzaakt door structureel hogere kosten, die anders dan in voorgaande jaren niet meer gedekt kunnen worden uit incidentele extra inkomsten. Daarnaast lopen de contributieinkomsten sneller terug dan geraamd. In bijgaande notitie *Ontwikkelingen Openbare Bibliotheek Bergen* wordt meer inzicht gegeven in het ontstaan van deze situatie. Er wordt een overzicht gegeven van de sterke en zwakke kanten van de bibliotheek, de belangrijkste uitdagingen (het oplossen van de financiële tekorten, zoeken naar schaalvergroting, ontwikkeling van de bibliotheek in Schoorl) en de mogelijke oplossingen.

Bijlagen

- Notitie *Ontwikkelingen Openbare Bibliotheek Bergen*

Ontwikkelingen Openbare Bibliotheek Bergen

IvV, 11 februari 2011

Inhoud

1. Inleiding
 2. Sterke kanten van de bibliotheek
 - Ledenaantal en gebruik
 - Relatief lage kosten
 - Certificering
 - Beleidsgestuurde Contractfinanciering
 - Samenwerking
 3. Bedreigingen
 - Structurele hogere kosten
 - Teruglopend ledenaantal en gebruik
 - Grenzen aan de organisatie
 - Grenzen aan de subsidie
 - De Blinkerd
 4. Tijd voor bezinning
 5. Vervolgstappen
- Bijlage 1 Kosten- en batenontwikkeling 2007-2011
Bijlage 2 Voor- en nadelen fusie Kennemerwaard of met Heiloo/Langedijk

1. Inleiding

De ondersteuning van openbare bibliotheken door gemeenten staat ter discussie. Enerzijds heeft dat te maken met de bezuinigingen die veel gemeenten moeten doorvoeren. In veel gemeenten is de bibliotheek de zwaarst gesubsidieerde culturele instelling en met name in kleine kernen is een bibliotheek een kostbare voorziening. Anderzijds is de omvang van één van de kerntaken van bibliotheken: boeken uitlenen, afgenomen onder invloed van de toegenomen welvaart en de opkomst van het internet. Een voor de hand liggende conclusie is dat de rol van openbare bibliotheken langzamerhand uitgespeeld raakt.

Hier tegenover staat het inzicht dat bibliotheken hun maatschappelijke taken kunnen verbreden en juist een grote rol moeten spelen bij het behoud en de versterking van de leefbaarheid in dorpen. Bovendien blijft de bibliotheek een essentiële poort naar objectieve en betrouwbare informatie terwijl op het internet overwegend gesponsorde informatie is te vinden. De openbare bibliotheek kan worden ingezet bij het participatiebeleid, het jeugdbeleid en cultuureducatie. De bibliotheek speelt tevens een rol bij het voorkomen van taalachterstand, laaggeletterdheid en vervult een rol op het gebied van mediawijsheid. Landelijk zijn 5 kernfuncties benoemd die het bestaan en de voortdurende vernieuwing van de bibliotheken rechtvaardigen. Deze kernfuncties zijn: lezen, informatie, educatie, cultuur en ontmoeting.

Ook de bibliotheek van Bergen heeft volop te maken met bovengenoemde ontwikkelingen. Met name op het gebied van financiën en schaalvergroting zullen de

gemeente en de bibliotheek op korte termijn een aantal besluiten moeten nemen. In deze notitie wordt inzicht gegeven in de huidige stand van zaken, de kansen en bedreigingen van de bibliotheek, de mogelijke oplossingsrichtingen en de wijze waarop de besluitvorming hierover gaat verlopen.

2. Sterke kanten van de bibliotheek

Ledenaantal en gebruik

De bibliotheek van Bergen doet het goed in die zin dat het aantal leden iets hoger is dan het landelijke gemiddelde. Uit een vergelijking met landelijke cijfers blijkt dat de gemeente Bergen een relatief hoog gebruikerspercentage heeft. 27% van de bevolking is lid van de bibliotheek tegen 24% landelijk. Het gebruikerspercentage is in de kern Bergen hoger (30%) dan in de Egmond en Schoorl (25%).

Het aantal uitleningen per lid is ook iets hoger dan het landelijk gemiddelde. Naast de eigen bevolking weten ook toeristen de weg naar de bibliotheek te vinden.

Relatief lage kosten

De gemeentelijke subsidie per lid van de bibliotheek is in Bergen € 10.00 lager dan het landelijke gemiddelde. In onderstaand schema worden de kosten en baten van de bibliotheek Bergen vergeleken met landelijke gemiddelden.

Kosten per gebruiker	Landelijk	Bergen
Huisvestingskosten per gebruiker	26,40	25,18
Personeelskosten per gebruiker	61,06	51,32
Mediakosten per gebruiker	18,82	24,35
Automatisering en administratie per gebruiker	11,22	13,12
Overige kosten per gebruiker	10,57	4,24
Totale kosten per gebruiker	128,07	118,22

Uit de cijfers kan worden geconcludeerd dat de bibliotheek van Bergen een goed bereik heeft en minder kost dan in andere gemeenten.

Certificering

De bibliotheek is er in 2008 in geslaagd de landelijke certificeringsnorm te behalen. Deze norm is door de branche opgesteld in samenspraak met de VNG om landelijk tot meer eenheid in het bibliotheekaanbod te komen en daarmee de samenwerking (bijvoorbeeld het interbibliotheecair leenverkeer) te stimuleren. Certificering is ook belangrijk om als bibliotheek te kunnen deelnemen aan landelijke databanken, websites als schoolbieb.nl, etc.

Beleidsgestuurde contractfinanciering

Om meer inzicht te krijgen in de kosten van het bibliotheekbeleid heeft de gemeente de wens uitgesproken de subsidierelatie de vorm te geven van een beleidsgestuurd contract. In 2010 zijn diverse kostprijsberekeningen gemaakt en is een productenboek opgesteld. Er is nu meer inzicht in de producten van de bibliotheek en de integrale kosten per product. De gemeente kan hiermee een inhoudelijke keuze maken welke producten zij binnen het beschikbare budget afneemt .

Samenwerking

Van 2005 tot en met 2008 hebben het rijk en de provincie een stimuleringsbeleid gevoerd om te komen tot basisbibliotheken met een minimale omvang zodat een hogere mate van efficiency en grotere kwaliteit kon worden bereikt. Bergen sloot zich aan bij Langedijk en Heiloo in een federatieve samenwerking met name ten behoeve van het personeelsbeleid en met de intentie te komen tot een steeds verdergaande samenwerking en de vorming van een basisbibliotheek.

3. Bedreigingen

Structureel hogere kosten

De begrotingen van de bibliotheek laten vanaf 2008 groeiende tekorten zien. Deze tekorten worden veroorzaakt door structureel hogere kosten, die anders dan in voorgaande jaren niet meer gedekt kunnen worden uit incidentele extra inkomsten. De hogere kosten worden vooral veroorzaakt door stijgende personeelslasten als gevolg van CAO aanpassingen en een harmonisatie van de inkomens van medewerkers na vorming van een federatieve organisatie met de bibliotheken van Heiloo en Langedijk. Er bleek dat de lonen van medewerkers in Bergen geen gelijke pas hielden met de lonen in de andere vestigingen. De federatie bracht ook extra administratieve lasten met zich mee. De certificeringsnormen waaraan de Bibliotheek Bergen zich houdt stelt hoge eisen aan innovatieve inzet, vernieuwing van de collectie etc. waardoor de kosten nog verder toenamen. In bijlage 1 wordt een overzicht gegeven van bovengenoemde kostenontwikkelingen in de jaren 2007-2011.

Teruglopend ledenaantal en gebruik

Naast de kostenstijgingen liepen de inkomsten van de bibliotheek fors terug door een teruglopend ledenaantal. Enerzijds is dat een landelijke trend, anderzijds werd de daling veroorzaakt door de brand in de bibliotheek van Schoorl. De bibliotheek heeft ook minder inkomsten uit specifieke dienstverlening zoals de activiteiten in instellingen voor ouderen (vanwege de toegenomen gemiddelde leeftijd) en de Gemeentelijke Informatiepunten (GIP's). De informatiezuilen met touch-screens zijn opgeheven omdat ze te weinig werden gebruikt.

Grenzen aan de organisatie

Naast de financiële tekorten kampt de bibliotheek Bergen met een probleem waar veel kleine organisaties mee te maken hebben. Het is bijna niet mogelijk de landelijke ontwikkelingen bij te benen en met de beperkte menskracht effectief in te springen op de hoge eisen die gesteld worden aan zaken als cultureel ondernemerschap, marketing, functionele verbreding en bovenal digitale ontwikkelingen.

In 2005 is onderzocht of de gemeente Bergen kon aansluiten bij een te vormen regionale basisbibliotheek Noord Kennemerland. Uiteindelijk is dit vanwege te hoge kosten niet doorgegaan en is de bibliotheek Kennemerwaard (Alkmaar, Castricum en Heerhugowaard) ontstaan. Langedijk, Heiloo en Bergen gingen verder in een federatie met een beperkte vorm van samenwerking.

De afgelopen jaren is door de bibliotheek Bergen ingezet op fusie met de bibliotheken in Langedijk en Heiloo, omdat de bestaande federatieve samenwerking te weinig oplevert. Gezien de financiële druk was snelle besluitvorming hierover gewenst. Op een ultimatum van Bergen hebben Heiloo en Langedijk aangegeven alleen op de lange termijn tot fusie over te willen gaan. Bergen heeft daarom besloten niet verder meer te investeren in de samenwerking met Heiloo en Langedijk en gesprekken te (her)openen met de bibliotheek Kennemerwaard. Bibliotheek Kennemerwaard heeft positief gereageerd op het verzoek van Bergen en inmiddels is een vooronderzoek naar de financiële consequenties gaande.

De bibliotheek van Bergen heeft de gemeente van de wens tot fuseren met Kennemerwaard op de hoogte gesteld. Voorwaarde voor de fusie is dat de gemeente Bergen zich aansluit bij het convenant dat de gemeenten Alkmaar, Castricum en Heerhugowaard voor het ondersteunen van hun bibliotheken hebben opgesteld en akkoord gaat met de financiële consequenties.

De bibliotheken van Heiloo en Langedijk zijn niet blij met de stappen die de bibliotheek van Bergen heeft gezet. Door het wegvallen van de grootste partner uit de federatie wordt de toekomst van de overgebleven partners onzeker. Op bestuurlijk niveau wordt hier nog overleg over gevoerd. In bijlage 2 worden de voor en nadelen van een fusie met Kennemerwaard of Heiloo en Langedijk op een rijtje gezet.

Grenzen aan de subsidie

De tekorten van de bibliotheek zijn deels opgevangen door een groeiende subsidie van de gemeente Bergen. Desondanks is over de jaren 2008 en 2009 sprake van een nadelig exploitatiesaldo en wordt over de jaren 2010 en 2011 een nadelig saldo begroot. De bibliotheek heeft aangegeven de tekorten niet te kunnen dekken uit de algemene reserve. De jaarrekening van 2010 moet uitwijzen of er daadwerkelijk sprake is van een tekort over 2010. In verband met de brand in Schoorl en het openhouden van een kleinere vestiging daar is er ook sprake geweest van kostendalingen.

Voor het verder oprekken van de subsidie is het gemeentelijk budget niet toereikend en zal een nieuw bibliotheekplan moeten worden voorgelegd aan de raad. Alvorens hiertoe te besluiten moet goed worden afgewogen of de maatschappelijke opbrengst van de bibliotheek zo'n stap rechtvaardigt.

Voor de subsidie van 2011 wordt vastgehouden aan het bestaande budget. Een besluit over het compenseren van de opgebouwde tekorten uit voorgaande jaren wordt uitgesteld totdat er meer duidelijkheid is over het resultaat van 2010, de omvang en kosten van het toekomstige bibliotheekbeleid en de voorgenomen fusie met Kennemerwaard.

De Blinkerd

In 2009 heeft er brand gewoed in Dorpshuis De Blinkerd waardoor de bibliotheek van Schoorl grote schade opliep. Na de brand is een tijdelijke vestiging van kleiner formaat en met een beperkte collectie ingericht. Door de financiële problemen en het teruglopend gebruik van de bibliotheek is de vraag gerechtvaardigd of bij de herbouw en herinrichting van de Blinkerd een bibliotheek van dezelfde aard en omvang als vóór de brand moet worden gepland. Er zijn ook oplossingen denkbaar waarbij ingezet wordt op een betere digitale toegang tot de bibliotheek naast een beperkte invulling van de traditionele functies. Ook kan gedacht worden aan een steunpunt voor bepaalde doelgroepen naast een jeugdbibliotheek die wordt ondergebracht in een school. Uitgangspunt is het behoud van de maatschappelijke functie van de bibliotheek in Schoorl.

4. Tijd voor bezinning

In bestuurlijk overleg met de wethouder heeft de bibliotheek van Bergen aangegeven dat zij met de huidige subsidie van de gemeente niet langer kan instaan voor het openhouden van drie vestigingen met voldoende kwaliteit. De financiële krapte heeft tot gevolg dat de bibliotheek Bergen steeds meer moeite heeft om de afgesproken dienstverleningsstandaard (openingsuren, personele bezetting, collectievernieuwing, etc.) te bieden. Bovendien is er geen ruimte voor innovatie als reactie op de sterk veranderende omstandigheden in bibliotheekland.

Het bestuur van de bibliotheek heeft aangegeven dat men het liefste drie volwaardige vestigingen in de gemeente openhoudt maar dat daar dan wel een forse verhoging van de subsidie tegenover moet staan en een garantie dat de kosten ook in de komende 10

jaar door gemeentelijke subsidie gedekt worden. Dit betekent een verhoging van de subsidie met minimaal € 50.000.

Indien de gemeente hier niet mee akkoord kan gaan en dus wenst af te wijken van de overeengekomen standaard van dienstverlening zal een nieuwe visie op het bibliotheekbeleid moeten worden ontwikkeld. Het verdient de voorkeur het gehele pakket aan dienstverlening te herbezien en niet in te zetten op het aanpassen van één vestiging. De noodzaak van herinrichting van de Blinkerd zet echter wel aan tot een spoedig besluit over de bibliotheek in Schoorl.

5. Vervolgstappen

De volgende stappen moeten in de nabije toekomst met betrekking tot de bibliotheek genomen worden, niet noodzakelijkerwijs in de genoemde volgorde. Er moet daarbij sprake zijn van een gezamenlijke inzet van de bibliotheek en de gemeente.

- (2^e kwartaal 2011). Besluit over de aard en omvang van de bibliotheekvestiging in Schoorl. Noodgedwongen loopt dit besluit vooruit op de te ontwikkelen algemene visie op het bibliotheekbeleid. Bij de besluitvorming wordt een communicatieplan betrokken waarin recht wordt gedaan aan de informatie- en inspraakbehoefte van leden en vrienden van de bibliotheek Schoorl.
- (2^e kwartaal 2011). Besluit door de bibliotheek Bergen over al dan niet samengaan met Kennemerwaard onder de volgende voorwaarden:
 - Een dienstverleningsconcept dat goed aansluit bij de behoeftes van de inwoners van Bergen;
 - Acceptabele uitkomst financieel onderzoek;
 - Instemming van de gemeente Bergen met het bestaande bibliotheekconvenant tussen de gemeenten Heerhugowaard, Alkmaar en Castricum.
 - Afspraken over vereffening van tekorten uit voorgaande jaren en het dragen van frictiekosten (met bijdrage van de gemeente Bergen of door aanwending van (bestemmings)reserves van de bibliotheek;
 - Heldere communicatie met belanghebbenden, leden en vrienden van de bibliotheek.
- (2^e kwartaal 2011). Overleg met de bibliotheken en portefeuillehouders van Heiloo en Langedijk over het al dan niet voortzetten van de samenwerking afhankelijk van het besluit over fusie met Kennemerwaard.
- (3^e kwartaal 2011). Opstellen van een nieuwe visie op het bibliotheekbeleid van Bergen en besluitvorming over de financiële ondersteuning in toekomstige periode (bij voorkeur 4 jaar).

Bijlage 1

Bibliotheek Bergen, kosten en batenontwikkeling in de jaren 2007-2011.

	2007	2008	2009	2010	2011
	rekening	rekening	rekening	begroot	begroot
Baten					
Bijdrage leners	187.327	187.463	173.692	180.950	179.950
Specifieke dienstverlening	5.887	9.025	21.353	5.800	6.300
Overige inkomsten	29.265	16.661	6.656	5.250	8.250
Bijdrage gemeente	758.029	786.246	799.215	826.300	850.600
totaal	980.508	999.395	1.000.916	1.018.300	1.045.100
Lasten					
Bestuur en organisatie	18.389	23.130	25.669	27.000	27.200
Huisvesting	203.191	214.785	201.036	221.620	222.930
Personeel	421.595	437.749	473.793	475.500	488.800
Administratie	28.623	34.903	36.345	36.700	37.700
Transport	2.781	2.880	3.072	4.500	5.000
Automatisering	77.118	77.016	78.640	84.000	85.500
Collectie en media	210.693	207.723	202.770	191.800	198.550
Specifiek	9.084	9.163	12.514	12.050	16.250
Overige	272	1.030	13.096	1.250	1.250
totaal	971.746	1.008.379	1.046.935	1.054.420	1.083.180
Exploitatiesaldo	8.762	8.984-	46.019-	36.120-	38.080-

Bijlage 2

Voor- en nadelen van een fusie met Kennemerwaard (Heerhugowaard, Alkmaar en Castricum) dan wel met de bibliotheken van Langedijk en Heiloo.

Fusie	Voordelen	Nadelen
Met Kennemerwaard	<ul style="list-style-type: none">• Voldoet als basisbibliotheek aan de landelijke norm• Zeer compleet media-aanbod• Sterke, professionele partner• Ervaring met fusies• Ervaring met differentiatie naar lokale behoeftes	<ul style="list-style-type: none">• Verlies aan autonomie• Verbreken van de federatieve samenwerking met Heiloo en Langedijk (kosten nog onbekend)
Met Langedijk en Heiloo	<ul style="list-style-type: none">• Samen sterker staan naar mogelijke noodzakelijke fusiepartner in de toekomst• Meer eigen inbreng in ontwikkeling toekomstige organisatie	<ul style="list-style-type: none">• Bibliotheek blijft (te) klein• Veel professionele ontwikkelingen moeten nog ingezet worden• Noodzaak tot aansluiting bij een grotere partner in de toekomst• Verschillen in inzicht over het tempo tussen enerzijds Bergen en anderzijds Heiloo en Langedijk